

שלום יוסף גלבר יצחק מרדכי הכהן רובין

השימוש בפסח בתנור שיש בו מערכת לניקוי עצמי [פירוליטי]

בשנים האחרונות מצויים בהרבה מן הבתים תנורים שיש בהם מערכת לניקוי עצמי המגיעה לחום גבוה מאוד [המכונים תנורי "פירוליטי"] אשר מבחינת ההלכה נחשב חום זה כליכון גמור [כמבואר בהמשך], ויש לברר האם ניתן להכשיר תנורים מסוג זה לצורך שימוש בפסח, ובאנו להציע את צדדי האיסור וההיתר שיש בנידון זה, הן מצד המציאות והן מצד הדין [ויש לידע שיש סוגים שונים של תנורים מעין אלו, ויתכנו שינויים בדין מחמת שינויים במציאות].

הדרך בה נבלע החמץ בדפנות התנור

א. תנור שאופים בו במשך השנה חלות ועוגות ופשטידות ושאר תערובות חמץ, עשויות דפנות התנור לבלוע חמץ בכמה אופנים: [א]. מוגע ישיר - לעיתים יש מוגע ישיר של חמץ בדפנות, כגון שחלה או עוגה תפחו ונגעו בדפנות, ופעמים שנפלה חתיכת בצק אל תחתית התנור, גם מצוי מאד שבמשך השנה מצטברים פירורי חמץ על ריצפת התנור, ובשעת האפיה נבלע טעם החמץ מהפירורים אל תחתית התנור. [ב]. נתיזות - מצוי שיש נתיזות מן המאכלים הפוגעות בדפנות התנור. [ג]. זיעה - אדים העולים מהמאכלים המתבשלים בתנור ונבלעים בדפנות. [ד]. פירורי חמץ בעובי הדלת - מצוי שבמשך השנה מצטברים פירורים בעובי הדלת בין שתי דפנות הזוכיות. [ה]. פירורי חמץ סביב צירי הדלת - מצוי שמצטברים פירורי חמץ בחריצים שסביב צירי הדלת, ויש קושי לנקותם היטב.

דין זיעה בתנורים

ב. עיקר דין זיעה היוצאת מהמשקה שדינה כהמשקה עצמו, מפורש בתשובת הרא"ש המובאת ברמ"א סי' צ"ב ס"ח, שאם הניח בתוך כירה מחבת שיש בה חלב מתחת לקדירה של בשר ועולה זיעה ממחבת החלב אל קדירת הבשר, דין הזיעה כהחלב עצמו וקדירת הבשר נאסרת. מקור דינו של הרא"ש הוא במשנה במסכת מכשירין וכפי שהארכנו בזה במאמר העוסק בדיני זיעה².

* וכן מצוי לכנות תנורים אלו בלע"ז - Self-cleaning oven

² זיעת אוכלין - לענין זיעה העולה מאוכלין האם דינה כהאוכל עצמו, עיין דרכי משה סי' ק"ח ס"ק ג' ובתורת חטאת כלל ל"ה ס"ו שכתב לבאר את דברי תשובת מיימוניות שלא חששו לזיעה באפיית פשטידא, דהוא משום שהפשטידא הוא דבר יבש ודבר יבש אינו מעלה זיעה כשאר תבשילים. וכעין זה הביא הפת"ש יו"ד סי' צ"ב ס"ק ו' מדברי הפמ"ג שדן ללמוד כן מדברי הרמב"ם הלכות טומאת אוכלין פ"ז ה"ד שאין זיעה באוכלין, אמנם לשון הפמ"ג אינה כלשון הדרכי משה הנ"ל, דהד"מ כתב בדבר יבש אינו מעלה זיעה, והפמ"ג כתב דאף אם עולה זיעה מדבר יבש מ"מ אין דינה כהאוכל עצמו, דרך זיעת משקין כהמשקה עצמו ולא זיעת אוכלין.

ובספר מנחת יעקב שם ס"ק כ"א הביא את דברי הטור באו"ח סי' תנ"א שכתב שביסוד של ברזל שמניחים אותו על חררה שנאפית על הכירה מזיע מהבל החררה שתחתיו, ומבואר שהטור חשב לזיעה באוכלין, ועיין במנח"ש שכתב כמה דרכים ליישב את הסתירה הנ"ל. גם הפמ"ג באו"ח סי' תנ"א בא"א ס"ק ל' הביא את דברי הטור הנ"ל ולמד מדבריו שזיעת אוכלין כמותם.

ועיין רמ"א סי' ק"ח ס"א שכתב וז"ל אבל בזה אחר זה אין לחוש אא"כ הזיעה המחבת משניהם, ומשמע שנקט דבסתמא אין לחוש לזיעה באוכלין, אך אם עינינו רואות שהכלי הזיע הרי זיעה זו אוסרת. וכן דקדק מדברי הרמ"א בספר דרכי תשובה שם ס"ק נ', ולענין הקושיא מדברי הטור, עיין במנח"ש שם שכתב כמה חילוקים ומלבד זה יש להביא את מה שכתבו הבית מאיר או"ח סי' תס"א ס"א והיד

והנה בראשונים ובפוסקים שכתבו דיני תבשילים בתנור לא הזכירו חשב זיעה כלל, רק דנו בדין ריחא אם מילתא הוא אם לא. והדבר צ"ב אמאי לא חששו לזיעה העולה מהתבשיל של הבשר הנכנסת לתבשיל שיש בו חלב, וכן לא חששו לזיעת קדירה שנתבשלה בה נבלה.

ג. ועיין במאמר הנ"ל [העוסק בדיני זיעה] שהבאנו את דברי האחרונים בזה, ובשו"ת אבן יקרה ח"ג סי' י"ח כתב שהטעם שלא חששו הפוסקים לזיעה בתנורים הוא משום שחום התנור שורף את הזיעה, וכמו שיש כח בחום התנור ללבו ולשרוף את הבלוע בדפנות, כך יש בכח החום הזה לשרוף את הזיעה מיד עם יציאתה מהתבשיל.

ד. ובאופן אחר היה נראה לומר דזיעה הנחשבת כהמשקה עצמו היא רק זיעה הנראית לעינים, וכלשון הרמב"ם שהיא נראית כעשן, אך אדים העולים מתבשיל ואינם נראים לעינים אינם בגדר זיעה, והנה טבע אדי המים הוא שבדרגת חום העולה על מאה מעלות אין הם נראים לעינים, ורק אדי מים המגיעים לאויר שחומם פחות ממאה מעלות מתעבים לטיפות זעירות והם נראים כעשן. ולכן כאשר אדם מרתיח מים או כל תבשיל אחר והקדירה העומדת על גבי האש הנמצאת בחלל פתוח, אדי המשקין נפגשים עם האויר הקר שסביבם ומתעבים, וזו זיעה הנראית לעין. וזהו מה שמצינו גם בדברי הראשונים בענייני זיעה³.

ה. אך בתנורים אין המציאות של זיעה קיימת כלל בזמן הבישול, משום שבאופן המצוי החום הפנימי של חלל התנור עולה על מאה מעלות ואף שעולים אדי מים מתוך התבשיל מ"מ לא נוצרת בתוכו זיעה הנראית כעשן, וכפי שהחוש מעיד שכאשר מסתכלים אל התנור מבעד לדלת הזכוכית לא רואים זיעה כלל, ואפילו אם מבשלים בתוכו קערה מלאה מים [וגם דפנות התנור באותה העת יבשות לגמרי]. ואמנם יתכנו אופנים שיש זיעה בתנורים, וכמבואר בהערה⁴.

יהודה סי' ק"ח בפירוש הארוך ס"ק ט"ז דהטור איירי בכיסוי שסמוך ודבוק ממש על החררה עד שברוב פעמים נוגעת בו, דבזה י"ל שאף באפיה יש זיעה קצת, אבל בתנור שהצד העליון רחוק מהפת לא מסתבר שבדבר יבש כמו פת תבלע זיעה. וכן נקט לדינא בשו"ת מנחת שלמה ח"ב סי' ס"ז.

³ זיעה במיקרוגל - המבשל או מחמם דבר מאכל במיקרוגל יראה שיש בתוכו אדים הנראים לעין, והטעם לזה הוא משום שהאויר שבתוך חלל המיקרוגל הוא צונן.

⁴ זיעה בתנור לאחר כיבוי התנור - אמנם אם יכבו את התנור ועדיין ישארו התבשילים בתוכו, כאשר יצטנן התנור והאויר והתבשילים שבתוכו, ותרד דרגת

ו. אמנם כאשר פותחים את דלת התנור רואים אדים היוצאים ממנו לחוץ, והסיבה לכך משום שאדי התבשילים פוגעים באויר הקר שבחוץ ונהפכים לזיעה, ואדים אלו יכולים להיבלע בחלקי התנור שמסביב פתח הדלת.

אופני הבליעה וההכשרה בחומר ממנו עשויות דפנות התנור

ז. **דפנות העשויות ממתכת** - אם דפנות התנור עשויות ממתכת [ואינן מצופות באמייל או טפלון] דינן כשאר כלי מתכות, שאם בלעו איסור על ידי מגע ישיר הרי הם טעונות ליבון¹, אמנם אם בלעו רק על ידי זיעה, מסתבר דסגי להו בהגעלה או בליבון קל².

ח. **דפנות המצופות באמייל** - דפנות התנורים המצויים בימינו מצופות בדרך כלל בחומר הנקרא אמייל, שהוא זכוכית שמעורב בה חומר נוסף הגורם לה להיות עמידה בחום גבוה. ויש לדון אם להתייחס לציפוי האמייל ככלי זכוכית, שלדעת כמה ראשונים וכן דעת השו"ע סי' תנ"א סעיף כ"ו אין זכוכית בולעת כלל כיון שהיא חלקה מאוד ואינה בולעת כלל, אמנם הרמ"א שם הביא את דברי הפוסקים ואת מנהג אשכנז שדין כלי זכוכית כדין כלי חרס [עכ"פ לגבי הלכות פסח], שדינם חמור אף מכלי מתכת, דמחד גיסא כלי זכוכית בולעים את האיסור ומאידך גיסא אין הגעלה מועילה להכשירם, ועיין בהערה³.

החום למטה ממאה מעלות, אז יתכן שתעלה זיעה הנראית לעינים מהתבשילים ודפנות התנור תהיינה לחות, וכאשר יהיה חום הדפנות למעלה מיד סולדת בו תבלע הזיעה בדפנות. ויל"ע אם חשש זה מצוי כל כך, משום דבדבר"כ מקפידים להוציא את המאכלים שנאפו או נתבשלו בתנור מיד כאשר מסתיים בישולם, ולא משאירים אותם בתנור כדי שלא יתייבשו. ומה שלא מצינו חשש זה בדברי הפוסקים הוא משום שבזמנם המציאות היתה שהיו מוציאים את התבשילים מבלי לכבות את התנור, ולכן לא ראו זיעה בתנורים.

¹ **תנורים שאין בהם ציפוי אמייל או טפלון** - יש להוסיף דלהך צד דחמץ מיקרי היתרא בלע, סגי בליבון קל או בהגעלה, אף אם בלע ע"י האור. ואף דלדינא נקטו רוב הפוסקים שחמץ מיקרי איסורא בלע כפי שכתב במשנ"ב סי' תנ"א ס"ק כ"ח, מ"מ כתב שם דלפעמים היכא שיש עוד צדדים להקל מצרים את דעת הפוסקים שחמץ מיקרי היתרא בלע.

² **דפנות התנור שבלעו על ידי זיעה האם טעונות הגעלה או ליבון** - עיין טור או"ח סי' תנ"א שכתב וז"ל כיסוי של ברזל שמשמיץ אותו על חררה שנאפת על הכירה, ויא שאפילו הגעלה אינו צריך, כיון שאינו עשוי אלא לכסות ואין החררה נוגעת בו, וגו' שצריך ליבון כי ברוב פעמים נוגעת בו, ועוד שהוא מוזה מהביל החררה שתחתיו עכ"ל. ולכאורה מובאר מדברי הטור שדבר שבלע ע"י זיעה צריך ליבון ולא סגי לו בהגעלה, והב"ח והמג"א שם ס"ק ל' הביאו את דבריו. והנה לפי מה שנתבאר במאמר העוסק בעניני זיעה, שזיעה היא אדי הנוזלים שהתעבו והם נראים לעין כעשן וטבעם להרטיב את קירות המרחץ ואת הידים כמובאר במשנה במסכת מכשירין, יש מקום לדון ולומר דבליעה ע"י זיעה דינה כבליעה על ידי משקין וסגי לה בהגעלה, ועיין בשו"ת בית אבי [להגר"א פויר צ"ל] סי' נ"ב אות ג' שהביא מדברי הגר"ז שם ס"ק מ"ב והחיי אדם כלל קכ"ה ס"ט והמשנ"ב שם ס"ק פ"ה שכתבו דהא דצריך הכיסוי ליבון הוא משום שהחררה נוגעת בו, ולא העתיקו את טעמו השני של הטור שהוא משום הזיעה, וכתב שנראה מזה שנקטו דבליעה ע"י זיעה אינה מחייבת ליבון וסגי לה בהגעלה [וה"ה דסגי בליבון קל], ועיי"ש עוד מה שצ"ע לדרכ"ת יו"ד סי' קכ"א ס"ק נ"ג ולספר יד יוסף או"ח סי' תנ"א.

³ עיין במשנ"ב ס"ו סי' תנ"א שהוסיף בהערה [שאנינה נמצאת בכל הדפוסים] לענין קדירות של ברזל המצופים בהיתוך לבן ושוע [הוא המכונה אמייל], והביא את דברי החת"ס ביו"ד סי' ק"ג שכתב שלא מועילה להם הגעלה, וכתב המשנ"ב ששמע שכמה גדולים נהגו להחמיר רק לענין איסור חמץ, אבל בכל השנה הקילו להגעילה לאחר מעל"ע דהוא נטל"פ ומשהו מהמחמיר עכ"ד. והיינו שאף לדעת השו"ע שהיקל בכלי זכוכית מ"מ חששו החת"ס ואתם גדולים שלא להקל לענין איסור חמץ. והמעין בדברי החת"ס יראה שלא היה ברור לפוסקים מהו החומר של אותו היתוך,

ט. **דלת התנור העשויה מזכוכית** - כמו כן יש לדון לגבי הזכוכית של הדלת אם היא בולעת על ידי זיעה או נתיזות, והרי זה תלוי לכאורה במחלוקת השו"ע והרמ"א הנ"ל, וראה בהערה⁴.

י. **פירורים הדבוקים בין דפנות הזכוכית שבדלת התנור** - מצוי מאוד שיש פירורים הנכנסים אל בין דפנות הזכוכית שבדלת התנור, ולמאי דמחמירין שזכוכית דינה כחרס לא יועיל כלל ליבון התנור, ולכן יש לפרק את דלת הזכוכית ולנקותה היטב מהפירורים. ואם נחוש שבשעה שיש זיעה בתנור נכנסת הזיעה אל החלל שבין דפנות הזכוכית שבדלת התנור [דרך החריצים הנמצאים בחלק העליון של דלת התנור], אזי גם להסוברים שזכוכית אינה בולעת, יש לפרק את דלת התנור ולנקותה היטב מהפירורים הנמצאים בה.

יא. **פירורי חמץ סביב צירי הדלת** - מצוי שבמשך ימות השנה מצטברים פירורי חמץ בחריצים שסביב צירי הדלת, ויש קושי לנקרם היטב. ואם בזמן השימוש בתנור בפסח ישארו שם פירורים, יבלע טעם החמץ אל דופן התנור ואיסור את התבשילים אם תהיה נגיעה או זיעה בתנור. והיות שצירי הדלת מותקנים מחוץ לרצועת האיטום במקום שאין חומר מוגיע לשיעור ליבון, לכן הפירורים הנמצאים שם אינם נשרפים אלא נשארים בעין.

וגם אם ינקו את המקום הזה עם חומר פוגם באופן שבזמן הפסח יהיה חמץ זה פגום ולא יאסור את התנור במגעו, מ"מ בימות השנה כבר נבלע חמץ זה לתוך הדפנות, ובזמן האפיה בפסח עלול הוא לפעפע אל המאכלים כמבואר להלן אות יג.

בנוסף לזה, כיון שבתנורים מותקנת מערכת אוורור היונקת מהאויר הנמצא בחלל הנמצא בין גוף התנור למעטפת החיצונית שלו ומחדירה אותו לתנור, יש לחוש שפירורי החמץ שנכנסו לחריצים אלו נפלו אל החלל שבין תחתית התנור לבין המעטפת החיצונית של התנור, ונשאבו אל תחת תחתית התנור, ע"י פעולת המאוורר, והחומר הפוגם אינו מוגיע אל הפירורים האלו.

יב. **רצועת איטום** - בדופן התנור הפונה כלפי הדלת מודבקת רצועת גומי או חומר אטימה אחר [העשוי מחוטי בד השזורים עם חוטי מתכת] שמטרתה למנוע מחום התנור לצאת לחוץ. רצועה זו יכולה לבלוע על ידי זיעה, אם נוצרה זיעה בתנור.

יג. **חלקי התנור שמעבר לרצועת האיטום** - חלקי התנור והדלת הנמצאים מעבר לרצועת הגומי, מתחממים בזמן האפיה לשיעור חום שהיה סולדת בו, ולכן יש לחוש שהחמץ הנבלע בדפנות התנור

לפי שהאומנים הסתירו את מעשיהם. ובספר דינים והנהגות מהחזון איש יו"ד פ"א דין כ"ב כתב בשם החזון איש דכלי אמייל אין להם הגעלה [והיינו דינים כחרס].

ובימינו ידוע שהאמייל עשוי מחומרים מהם עשויה הזכוכית ומערבים בהם חומר נוסף הגורם לה להיות עמידה בחום גבוה, ולכן צ"ע אם דינם ככלי זכוכית או חמירי מזה, ועכ"פ לענין פסח החמיר הרמ"א גם בכלי זכוכית.

⁴ נחלקו הראשונים האם כלי זכוכית אינם בולעים כלל [מחמת שהם חלקים ואין חבולות נכנס לתוכם כלל] או איפכא שדינם ככלי חרס דלא מהניא להו הגעלה, דעת הרשב"א בתשובה ח"א סי' רל"ג והרא"ש בפסחים פ"ב סי' ח' והר"ן בפסחים דף ט' מדפי הרי"ף והראב"ה במסכת פסחים דכלי זכוכית אינם בולעים כלל, והובאו דבריהם בב"י סו"ס תנ"א, וכן פסק בשו"ע סכ"ו. אמנם בהגהות מיימוניות סוף הלכות חמץ ומצה ובהגהת סמ"ק כתבו בשם רבנו יחיאל דדין כלי זכוכית כדין כלי חרס, וכ"כ באו"ה כלל נ"ח ס"ג, וכן פסק הרמ"א בסי' תנ"א סכ"ו. אמנם לענין דיעבד כתב בד"מ דאין להחמיר כולי האי.

מפעפע אל החלקים האלו, שהרי נקטין להלכה דבישול במקצת כלי מפעפע בכל הכלי [עיין שו"ע יו"ד סי' צ"ב ס"ה, ובט"ז שם ס"ק י"ז וס"ק י"ח ובש"ך שם ס"ק י"ח]. ומאידך בשעה שמסיקים את התנור לחום הגבוה [מצב "פירוליטי"] שדינו כליבון חמור, אין חלקים אלו מגיעים לחום גבוה שדינו כליבון חמור, ואם כן יש לחוש שכאשר אופים בפסח דברי מאפה או תבשילים שיש בהם זיעה², [או שיש חשש שיגעו בדפנות התנור], עלולה בליעת החמץ שפעפעה לחלקים אלו [שמחוץ לרצועת האיטום] לאסור בפסח את המאכלים הנ"ל.

הכשרת דפנות התנור ודלת הזכוכית

יד. אם באנו לדון על הבליעות שנבלעו בתוך חלל התנור על ידי זיעה או נתיזות או נגיעה ישירה של חמץ בדפנות, יש להתירן על ידי הפעלת מערכת הניקוי העצמי אשר חומה עולה על ארבע מאות מעלות דיש להחשיב שיעור זה כליבון חמור, ולכן אף לדעת הרמ"א שדין כלי זכוכית ככלי חרס, עכ"פ לגבי פסח, וכן למה שחשש החתם סופר שדין האמייל ככלי חרס, מהני חוס זה להכשיר את דפנות התנור ואת דלת הזכוכית.

הכשרת חלקי התנור שמעבר לרצועת האיטום

טו. אמנם החלקים שמעבר לרצועת האיטום אינם מגיעים לחום גבוה כל כך, ויש לדון האם הליבון של תוך התנור מועיל להפליט את הבליעות שפעפפו לחלקים שמעבר לרצועת האיטום.

והנה השו"ע ביו"ד סי' קכ"א ס"ו פסק כדעת הרשב"א והרא"ש שנקטו שאם בישל איסור במקצת הכלי, אמרינן שהבישול מפעפע בכל הכלי, וכאשר בא להכשירו על ידי הגעלה צריך להגעיל את כל הכלי, ולא מהניא הגעלה על מקצת הכלי להפליט את הבלוע שפעפע

² כמבואר לעיל הערה ד' שיש אופנים שיתכן זיעה בתנורים דידן.

¹ שיעור חום התנור להחשיבו כליבון חמור – כתב השו"ע בס' תנ"א ס"ד דכלים שמשתמשים בהם ע"י האור כגון שיפודים צריכים ליבון, והליבון הוא עד שיהיו ניצוצות ניתזים מהם, [וכתב המשנ"ב שם ס"ק כ"ט או שתסור קליפתם החיצונה]. והנה בזמננו כאשר מחממים מתכת אף לחום גבוה מאד שהיא נעשית בו אדומה כאש אין ניצוצות ניתזים ממנה וגם לא סרה מהם קליפתם החיצונה, ועיין בספר אור אהרן [להגר"א פויפער זצ"ל] שו"ת בית אב"י סי' כ"ז שנתקשה בדבר, וכתב ליישב ע"פ מה ששמע ממומחה למתכות שבזמננו כלי מתכת שונים בתכותם מכלי המתכת שהיו בזמן הפוסקים, שהאידנא דוחסים אותם מאד ויש בהם בליעה מועטת שגם כאשר היא נשרפת לגמרי ונהפכת לפחם אין ניצוצות ניתזים ממנה. ולגבי דרגת החום שבה נהפכות הבליעות לפחם, ואשר מטעם זה תחשב כליבון חמור, הביא ששמע מהמומחה שלדעתו כבר בדרגת חום של שלוש מאות וחמישים מעלות, ועכ"פ בודאי אין צריך יותר מארבע מאות.

ובספר הגעלת כלים עמ' תמ"ה הביא בשם הגר"מ פיינשטיין זצ"ל שהשיעור הוא שבע מאות מעלות [פרהיית] שהן שלוש מאות שבעים ואחת מעלות [צלזיוס]. ולפי המציאות הידועה כדיום כל התנורים בעלי מנגנון ניקוי עצמי [פירוליטי] מגיעים לחום של כארבע מאות מעלות [ובספר מעשה חושב [להגר"א] הלפרין זצ"ל] ח"ו סי' ט' הצריך חום של ארבע מאות וחמישים מעלות, שבדרגה זו מגיעה המתכת ללהט].

ליבון חמור לכלי זכוכית ואמייל – בגמרא בפסחים דף ל' ע"א מבואר דהטעם שאף שאי אפשר להכשיר כלי חרס ע"י מילוי בנחלים מחשש שמא חס עליהם דילמא פקעי, כיון שאז אין לחוש דילמא פקעי. ועיין במשנ"ב סי' תנ"א ס"ק י"ג דתנורים של חרס שרגילים להסיקם מבפנים אפשר להכשירם ע"י היסק אך צריך להסיקם היטב עד שיתלבנו. וכיון שנתבאר לעיל שדרגת הליבון המכשיר כלי מתכות קיימת בתנורים הנ"ל, א"כ יש כח בהיסק זה גם להכשיר כלי חרס, ולכן ציפוי האמייל שבתוך התנור ודלת הזכוכית נכשרים ע"י ליבון זה [ובכלל זה גם תבניות ורשתות נכשרים בליבון זה].

על החלק האחר של הכלי [וזה דלא כדעת הר"ן במסכת פסחים דף ח' ע"א שנקט שבישול במקצת כלי אינו מפעפע בכל הכלי]. והרמ"א כתב דיש אומרים דהגעלה במקצת הכלי מהניא להכשיר את כל הכלי, באופן שגם בליעת האיסור היתה במקצת הכלי.

ונחלקו הפוסקים אם מש"כ הרמ"א דהגעלה במקצת הכלי מהניא לכל הכלי נאמר בכל סוגי הבליעות, וגם בבליעה על ידי האור, והיינו שגם אם כלי בלע במקצתו ע"י אור, מהני ליבון על אותו מקצת הכלי, דמריהטת לשון הטור משמע שגם ליבון מקצת הכלי מהני להפליט כל מה שנבלע במקצת הכלי, וכ"כ הלבוש, אמנם הש"ך נחלק על דברי הלבוש, וכתב דיש לחלק בין הגעלה לבין ליבון, דהגעלה מכשרת את הכלי ע"י פליטת הבלוע, וסובר הרמ"א דאף אם כאשר בישלו במקצת הכלי פעפע הבלוע לכל הכלי, מ"מ יש כח בהגעלה להפליט את הבלוע מכל הכלי. אך ליבון אינו מכשיר את הכלי ע"י שהוא מפליט את הבלוע, אלא ע"י שהוא שורף את הבלוע, כמבואר בדברי הרא"ה בבדק הבית, ולכן ליבון במקצת הכלי אינו מועיל לשרוף את מה שפעפע אל החלק האחר של הכלי.

ודעת הפרי חדש כדעת הלבוש דגם ליבון במקצת הכלי מהני להכשיר את כל הכלי, אם הבליעה ע"י האור היתה במקצת הכלי³.

ונמצא לדעת הש"ך, לכאורה אי אפשר להכשיר את התנורים הנ"ל על ידי הפעלתם בחום הגבוה, משום חלקי התנור הנמצאים מעבר לרצועת האיטום שאין חומם מגיע לחום של ליבון חמור ואינם מתלבנים, וראה הערה².

אמנם, כל הדברים הנ"ל אינם מתירים לכאורה את השימוש בתנורים דידן המצופים אמייל, משום שהדברים הנ"ל אמורים לגבי חלקי המתכת שמעבר לרצועת האיטום, אך לגבי ציפוי האמייל

³ הפר"ח סי' קכ"א כתב דברים אלו ע"פ הבנתו בדברי הר"ן פסחים דף ח' ע"א [מדפי הר"ף], אמנם ע"פ דבדברי הר"ן משמע דהא דמהני ליבון מקצת הכלי הוא משום דס"ל שגם בזמן בליעת האיסור לא פעפע האיסור אל כל הכלי, דבישול במקצת כלי אינו אוסר את כל הכלי, ולא משום שליבון מקצת הכלי מהני להכשיר את האיסור הבלוע בכל הכלי.

² בדברי הרא"ש בענין ליבון במקצת כלי - והנה עיקר הא שפסק השו"ע סי' קכ"א ס"ו דלא מהניא הגעלה במקצת להכשיר את כל הכלי, ודלא כהר"ן, הוא כמ"ש בב"י משום שגם דעת הרא"ש [פרק בתרא דע"י סי' ל"ד] היא כהרשב"א דכאשר משתמש באור במקצת כלי נאסר כל הכלי ולא מהני לו ליבון מקצת הכלי. אמנם מפורש בדברי הרא"ש שם והובא לשונו בש"ך ס"ק י"ז דאם ליבן את מקצת הסכין שנאסר מחמת האור על ידי הגויים, סגי בזה אם הישראל ישתמש בסכין שלא על ידי האור אלא רק בבישול. והוסיף הש"ך דאפשר שגם הרא"ה מודה לזה.

ונראה ביאור הדברים דאף שהליבון שורף ומכלה את האיסור רק באותו מקצת הכלי שהתלבן, מ"מ מהני ליבון במקצת הכלי להקליש את הבלוע שבשאר הכלי, עד כדי שלא יצא בלוע זה על ידי בישול אלא רק על ידי שימוש באור.

ויש לעיין אם דין זה העולה משיטת הרא"ש שליבון מקצת הכלי מהני אם לא ישתמש בכלי ע"י האור, שייך גם בכלי חרס, וכגון שמקצת הכלי בלע ע"י האור ונתחמם כל הכלי באופן שהבליעה פעפעה בכלו ואח"כ ליבן את מקצת הכלי באופן שע"י הליבון התחמם כל הכלי [ובציור שלא קיים החשש דחיים עליה], האם גם בזה נימא שאם לא ישתמש בו ע"י האור רק ע"י בישול יהא זה מותר לפי הרא"ש, ונימא שהליבון במקצת הכלי הקליש את הבלוע בכל הכלי, או דאין להקל כהרא"ש אלא בכלי מתכת, והנפק"מ בזה לענין התנורים הנ"ל שיש בהם מערכת לניקוי עצמי והם מצופים באמייל שיש לחוש עכ"פ לענין פסח שדינו ככלי חרס, שכאשר עושים בתנור עצמו ליבון חמור, יקליש ליבון זה את הבלוע גם בחלקים שמעבר לרצועת האיטום הנ"ל באופן שכאשר ישתמש בתנור בפסח והחשש יהיה רק מחמת בליעה ע"י זיעה שדינה כבישול [כמבואר לעיל הערה ה']. הרי זה יהיה מותר לדעת הרא"ש.

שעליהם, גם לפי הטור והלבוש לא יועיל הליבון של תוך התנור, שהרי אף אם דין האמייל כזוכית מ"מ עכ"פ לגבי פסח מחמירין דדין זוכית ככלי חרס, ולענין כלי חרס לא מצינו שליבון מקצתו יועיל להכשיר את כולו, דלכאורה הא דסברי הטור והלבוש דליבון מקצת הכלי מהני לכל הכלי, אינו משום שליבון במקצת הכלי שורף את הבלוע בכלי הכלי, אלא משום דסברי שליבון במקצת הכלי מפליט את הבלוע מכל הכלי, אך כלי חרס אינו יוצא מידי דופיו לעולם, ומסתבר שליבון מקצתו לא יועיל להפליט את הבלוע מכולו.

צדדי ההיתר שיש לדון בהם לגבי הבליעה שמעבר לרצועת האיטום

טז. ויש בנידון זה כמה צדדי קולא שיש לדון בהם:

[א]. **ספק בעיקר הבליעה** – בענין מה שהובא לעיל אות י"ג מהשו"ע סי' צ"ב ס"ה דנקטין דאם בישל במקצת כלי נאסר כל הכלי, עיין ש"ך סי' צ"ז ס"ק ב' שמבואר מדבריו שאין זה דין ודאי אלא ספק, ולכן כתב שאם מצטרף ספק נוסף הרי זה מותר מדין ספק ספיקא, והיינו דדין זה של בישול במקצת כלי מפעפע בכל הכלי אינו מתורת ודאי אלא מתורת ספק, וכפי שציין שם לדבריו בסי' צ"ב ס"ק י"ח שהביא את דברי הסמ"ק דנקט דבישול במקצת כלי הוא ספק אם מפעפע בכל הכלי, וכן מבואר בחכמת אדם כלל מ"ה דין ג'. ולפי המבואר להלן בסמוך, אפשר שיש לצרף את שיטות הראשונים והפוסקים שכלי זוכית אינם בולעים כלל¹⁷.

[ב]. **בישול במקצת כלי אינו מפעפע בכל הכלי** – עוד יש לצרף את שיטת הר"ן פסחים דף ל' וכן הוא גם בשו"ת תרומת הדשן סי' קל"ב בשם מהר"ם מרוטנבורג, החולקים על הסמ"ק וסוברים שאין בדבר ספק אלא בישול במקצת כלי בודאי אינו מפעפע בכל הכלי, ומשמע דזה אף באופן שכל הכלי חם, שהרי הר"ן והתרה"ד הביאו שהפסוק "ואם בכלי נחושת בושלה" דטעון הכלי מריקה ושטיפה בכולו, נאמר רק בקדשים, והרי המציאות היא שכאשר מבשלים בכלי נחושת מתחמם כל הכלי¹⁸.

[ג]. **בליעה בכלי זוכית** – הראשונים נחלקו בדין כלי זוכית דיש הסוברים שאינם בולעים כלל וכן פסק השו"ע, ויש שנקטו שדינם ככלי חרס שהם בולעים ולא מועילה להם הגעלה, ומנהג בני אשכנז להחמיר, עכ"פ לענין פסח, לדונם ככלי חרס, אך כתב הרמ"א שבדיעבד אין לאסור, והיינו שלא דחה את

שיטת המקילים מכל וכל, והוי צירוף נוסף לענין ציפוי האמייל¹⁹.

[ד]. **רוב תשמישו** – אם באנו לצרף את דעת הפוסקים [עיין שו"ע סי' תנ"א ס"ו] שנקטו דאזלינן בתר רוב תשמישו של הכלי²⁰, ולומר דסגי בהגעלה ולא בליבון, משום שהבליעות המצויות בתנורים הן על ידי זיעה בשעה שפותחים את התנור [כמבואר לעיל אות ו'], שדינה כבליעה על ידי בישול [וכנ"ל הערה ו'], ולגבי הגעלה מסכים הש"ך לדברי הרמ"א שהגעלה במקצת מהניא להכשיר את כל הכלי [ולכן לגבי חלקי המתכת שמחוץ לרצועת האיטום מהניא הגעלה במקצת]. זה אינו, כיון שבתוך התנור מצויים במשך השנה פירורי חמץ והם נבלעים על ידי האור, ואין זיעה מצויה בתוך חלל התנור כמבואר באות ו', לכן אין לומר שרוב תשמישם של התנורים הם על ידי זיעה. ובלא"ה אף היה רוב תשמישו של התנור ע"י זיעה, מ"מ למאי דמחמירין דציפוי אמייל דינו כחרס, לא מהניא הגעלה כלל לכלי חרס [אא"כ נצרף את המובא לעיל בסמוך אות ג.]. דהאמייל דינו כזוכית שאינה בולעת לדעת השו"ע²¹.

[ה]. **אינו בן יומו** – עוד יש להוסיף דכל הנידונים לגבי תנור זה הם בתנור שאינו בן יומו, שגם בזה נחלקו הראשונים אם נטל"פ אוסר בדיעבד בפסח, ודעת השו"ע להקל בזה ודעת הרמ"א להחמיר במקום שאין מנהג להקל.

העולה מכל הנ"ל:

יז. **לפי כל האמור אם יאפו או יבשלו בפסח בתנורים אלו באופן שתהיה זיעה או אם יגע המאכל בדופני התנור, ואנו באים לדון אם הכשרת התנור בעל מנגנון ניקוי עצמי [פירוליטי] הועילה להכשירו, נתבאר לעיל שיש בזה כמה חששות, וביותר שיש לחוש להצטברות פירורים בחריצים שסביב צירי הדלת שקשה מאד לנקרם, וגם מצוי שהם מתפזרים לתוך החלל החיצוני ונוגעים בדפנות התנור מבחוץ, ויתכן שנתנית חומר פוגם אינה מגיעה אליהם.**

ואף במקום שאין חשש פירורים כלל, עדיין יש לחוש לחמץ שנבלע בדפנות התנור במשך השנה, וכפי שנתבאר בארוכה בגוף המאמר, ויל"ע אם אפשר ונכון לסמוך על צדדי ההיתר שנתבארו בסעיף טז, ובפרט לענין חשש חמץ במשהו שהחמירו בו הפוסקים מאד, וכן נהגו כלל ישראל בכל הדורות להתרחק מאד מחששות חמץ בפסח.

¹⁷ ובהך צירוף נכלל גם הא דאפשר שלאחר שנועד אופן עשיית האמייל, יש צד שדינו כזוכית ממש ואינו בולע כלל, ולגבי חלקי המתכת שמתחת לציפוי האמייל, אפשר שהאמייל חוצץ ואין הבלוע מגיע אליהם כלל, ואף אם נחוש שאין האמייל חוצץ מפני שהוא ציפוי דק, מ"מ יש לצרף שיטת הטור והלבוש והפר"ח המובאים לעיל אות ט"ו, שליבון במקצת הכלי מכשיר את כל הכלי.

¹⁸ אמנם לענין דינא לא סברו הפוסקים כהר"ן ותרה"ד הנ"ל שנקטו שאין הבלוע במקצת הכלי מפעפע בכל הכלי, אלא נקטו דהוי ספק וכנ"ל בדברי הש"ך. [ומה שנקטו הפמ"ג בסי' צ"ד במ"ז ס"ק א' והחו"ד שם ס"ק א' ורע"א בסי' תנ"א על המג"א ס"ק כ"ד, דהיכא שכל הכלי חם נקטין דיש פעפוע בכולו, באו ליישב בזה את הסתירות בין סי' צ"ב גבי טיפת חלב דמפעפעת בדופן לבין סי' צ"ד שבתחוב כף בקדירה אין משערים בכל הכף, אף לדעת הר"ן ותרה"ד בשם הסמ"ג ומהר"ם מרוטנבורג נראה דס"ל דאף כאשר כל הכלי חם אין בישול במקצת הכלי מפעפע בכל הכלי].

¹⁹ עיין לעיל הערה ו' מה שהבאנו לענין ציפוי האמייל, ואף שציפוי זה הוא דק, מ"מ אם באנו לחוש שהבליעה מפעפעת דרכו למתכת שמתחתיו, הרי לגבי מתכת זו יש לצרף את שיטת הטור והלבוש והפר"ח שליבון במקצת כלי מהני להכשיר את כל הכלי.

²⁰ והיינו כאשר ישכיר את התנור בזמן שהוא אינו ב"י, כ"כ החזו"א או"ח קכ"ב ס"ק ג' [ועיין משנ"ב סי' תנ"א ס"ק מ"ו שהביא את דברי האחרונים בשם ברמ"ע מפאנו, דהיתר של רוב תשמישו הוא בתנאי שישתמש בכלי כאשר הוא אב"י מבליעת חמץ, אך החזו"א הוסיף ע"ז דביענן שגם הכשרת הכלי תיעשה כשאב"י מבליעת החמץ].